

FERDINANDY GYÖRGY (1935) Miami

FERDINANDY GYÖRGY

Véget ért hát száműzetésed

Lajos Józsefet mi, '56-os strasbourgi diákok egymás között csak úgy hívtuk: „a Lajos”. Vagy „a kis Japán”, mert Lajosról mindenki tudta, hogy japán szakra készült, amíg csak ki nem derült, hogy nem volt japán tanszék a strasbourgi bölcsészkaron. Hogy végül hová jelentkezett, nem tudom. Az első időkben különben is csak a franciát magoltuk, analfabéta ötvenhatosok.

Csendes, magának való fiúcska volt, mint mondtuk: nem sok vizet zavart. Tudomásul vettük, hogy itt él, a táborban, velünk. A negyven diákkal, akiknek a Szabad Európa Rádió ösztöndíjat adott, amikor Budapesten elbukott a forradalom.

Talán csak én barátkoztam össze vele. Magányos fiú voltam én is, Budapesten is, úgy, mint itt, francia szakos. Vele fel tudtam eleveníteni a régi dolgokat. Gyergyai bácsit és Füst Milánt, a tanárokat és a diákokat. Itt, Strasbourgban nem tanítottak hozzájuk fogható professzorok.

A többiek – úgy emlékszem – vidáman éltek. Egyikük például versben köszöntötte fel az ösztöndíjadó szervezetet. „Díjazzák az ösztönöm, köszönöm, köszönöm!” Így szólt a magvas költemény, amin napokig neveltünk.

Múlt az idő, munkát találtam. Könyveket furikáztam, tankönyveket. Amikor egy hétvégén – mondjuk így? – hazaértem, sápadtan, lógó orral fogadtak a többiek:

– A Lajos! – mondták. – Hát nem tudod?

A kis Japán öngyilkos lett: a teste egész nap ott hevert, egy lepedő alatt, az udvaron.

•

– De hát hogyan? – hebegtem. Húszévesen nehezen érti meg az ember, ha egy életnek csak úgy vége szakad.

– Este – mondták a fiúk – még elbúcsúzott. A cuccát kirakta az ablak peremére. Kis csomagokat csinált, és rájuk írta a neveket. Mindenkinek hagyott valamit: könyvet, tollat, füzetet.

Nekem a fényképezőgépe jutott. Egy barna bőrtok, és benne egy Zeiss Ikon. Sokáig megvolt, vele készítettem az első képeimet. Aztán – ez is csak most jut eszembe – egyszer, még az első időkben, ő is lefényképezett. Ülök a Vespán, az első kismotoromon, mögöttem pedig egy francia lány – mint akkor mondtuk: a menyasszonyom.

Ez a kis kép áll egyik könyvem borítóján, ami idehaza megjelent. Ha közelről, nagyítóval nézi az ember (persze az eredetit, a Magvető címlapján a fényképek oválisak), szóval górcső alatt látszik egy kék folt a járdaszegélyen. A Lajos árnyéka. A barátomat hátulról érte a fehér téli nap.

Ennyi maradt belőle, ez a folt. Mert a gépet később továbbadtam egy társamnak, Varga Balázsnak. Átkerültem az Újvilágba, a régiek árnyéka a Rajna partján, Strasbourgban maradt.

Feltörnek az emlékek, egyik a másik után. Egy nyáron együtt dolgoztunk az amerikaiaknál. A követség alagsorában csomagoltuk a propagandaanya-

got. Irodalomról beszélgettünk akkor is: Lajos szerint Füst Milánnak, és nem a *Doktor Zsivagónak* kellett volna ítélni a Nobel-díjat.

Vagy ez a másik. A könyv, amit tőle kaptam, és amibe kék tintával beleírta a nevét. Karinthy: *Számadás a talentumról*. Kínzó kérdés volt ez nekünk, újdonsült strasbourgiaknak is.

•

A temetésén ott ácsorogtunk mind a negyvenen. Egy Havas Laci nevű társunk beszélt a Misszió kövér küldöttje után. Ő még él, valahol Párizs környékén lakik. Tolmácsunk, Albrecht Dezső bácsi azt javasolta, hogy véssük a sírkőre: „Véget ért hát száműzetésed”. Aztán erre mégsem került sor: a franciák túl hosszúnak találták a számukra érthetetlen szöveget.

Én ezzel a mondattal kezdtem a Lajost búcsúztató versemet. Akkor, öt év után értettem meg, hogy nem vendéghallgató, hanem igen, én is száműzött vagyok.

Történt aztán ezen a temetésen valami rettenetes. Követeltük, hogy nyissák fel a koporsót. Még egyszer, utoljára látni akartuk Lajost. De a ládában nem ő volt. A koporsóban nem találtunk csak két véres, hófehér végtagot.

A tisztviselő azt mondta, hogy ha valaki hozzátartozók nélkül hal meg Galliában, az orvosi egyetemnek továbbítják a maradványokat. Ő pedig hozzátartozók nélkül ment el, szegény Lajos.

Ez minden, amit a kis Japánról tudok. A barátom volt! – ismételtetem. Egy idő óta álmodom vele. Halkan beszél, a művészet a sérülteké! – mondogatja. Hát igen: Füst Milán. A „Látomás és indulat”. A diáktotthon ablakában még ott van a sok apró, névre szóló csomag.

Véget ért hát száműzetésed. Dezső bácsi tudta, hogy '56, ez a mi nagy kalandunk nem ér véget, csak a sírban. Ma, hatvan év után már én is tudom.

•

Ennek a szomorú sztorinak azonban más oka van. Túlélővé léptem elő, a forradalom hatvanadik évfordulóján felfedeztek a fiatalok. A minap pedig, amikor befejeztem a mesét, és kiürült a terem, odalépett hozzám egy ezüsthajú nő:

– Ne haragudjon! – szólított meg. És hogy nem ismertem-e véletlenül Lajos Józsefet.

– A barátom volt! – feleltem.

– Mit tud róla? – kérdezte halkan ez a szép, tisztaszemű asszony.

Elmondta, hogy sokáig várt rá. A Józsira. Szomszédok voltak, ismerték egymást gyerekkoruk óta.

– Tudja – tette hozzá –, lassan felnőnek az unokáim is. De én néha még ma is róla álmodom.

– Mi a foglalkozása? – kérdeztem, csak hogy mondjak valamit.

Elpirult, és azt válaszolta:

– Igazságügyi szakértő vagyok.

Elküldöm azt a verset – gondoltam. Nem jutott más az eszembe hirtelen. „Ton exil est terminé!” – Francia címe van.

– Tudok franciául – felelte. – Megtanultam.

„Értelmét veszítette a játék” – ez volt a versem utolsó sora.

– Köszönöm! – bólintott. Megadta a címét, elbúcsúzott.

Nyílegyenesen lépkedett. Nem volt egyedül: várta valaki kint a kapuban. Otthon kikerestem a könyvet, amibe beleírta a nevét a Lajos.